

ՀՏԴ 808(09)

Գրականագիտություն

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՐՎԵՍՏԻ ՆՈՐ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ**Ա.ԱԹԱՅԱՆ**

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ա.Յու.Սարգսյանը հետազոտական աշխատանքի անուրանալի ձիրքով, բանագիտական աշխատանքին հատուկ հմտությամբ, ստեղծագործաբար յուրացնելով Արցախի ժողովրդական բանահյուսության մեջ իրենց հետազոտվող թողած բանահավաքների փորձը, հավաքեց, ընդհանրացրեց և նորովի դասդասեց հայ ժողովրդի բանավոր ստեղծագործության հազարամյա գանձերը՝ նոր աստիճանի բարձրացնելով Արցախի ժողովրդական – բանագիտական մշակույթը:

Բազմիցս առնչվելով ժողովրդական բանահյուսության բովանդակության, արվեստի առանձնահատկությունների, հայ վիպական ու քնարական բանահյուսության ընդհանուր ոգու և ոճի քննությանը՝ բանագետը փաստական հարուստ նյութ է ժողովել գրքի՝ համապատասխան ժանրն ու տեսակը ընդգրկող գլուխներում, որոնց նախահիմքը հեղինակի մի շարք գրքերն ու հոդվածներն են և ապացուցում են անգիր բանարվեստի՝ տվյալ ժողովրդի հնօրյա ազգային հավատալիքներին և ավանդույթներին կապվածությունը:

<<Արցախի բանահյուսությունը>> ընդգրկում է Արցախի ժողովրդի դարերով ստեղծված և դարերի խորքից եկող ավանդույթների, զրույցների, հեքիաթների, երգերի, առած-ասացվածքների և այլ ժանրերի գիտականորեն համակարգված ժառանգությունը՝ ներածական ընդարձակ և խորիմաստ վերլուծություններով ու հետազոտությամբ: Ակնհայտ է, որ հեղինակի նպատակը ոչ միայն ընթերցողի գեղարվեստական պահանջների բավարարումն է, այլև նրան համապատասխան պատմաաշխարհագրական, կենցաղային, սոցիալական, աղբյուրագիտական և այլ բնույթի տեղեկություններ ու գիտելիքներ հաղորդելը: Գրքի գիտական արժեքը համալրվում է ծանոթագրություններով, բառարանով, անձնանունների և տեղանունների, մատենագիտական ցանկերով: Այն ոչ միայն բանահյուսական նյութերի ժողովածու է, այլև յուրօրինակ գիտահետազոտական աշխատանք, որը վկայում է բանահավաք-բանասերի հստակ նպատակադրման, վերլուծական մտքի, բանասիրական հմտությունների մասին:

Ժողովածուի նյութերի նպատակային դասակարգումը խոսում է նաև հեղինակի ճաշակի, ինքնատիպ գրելաոճի, ժողովրդական բանահյուսության ճանաչողական ու պատմական բնույթի հստակ ընկալման մասին:

Գիրքը Արցախի բանահյուսության առանձին ժանրերի գիտական ուսումնասիրություն է, որը լրացվում է տեքստաբանությամբ ու աղբյուրագիտական որոշակի ընդհանրացումներով: Բանագետի՝ օրինաչափությունների արժեք ունեցող հավաստումները բխում են իր իսկ հեղինակի հավաքած, ձեռքի տակ եղած նյութերի բովանդակության, ձևի, ժանրային առանձնահատկությունների մանրակրկիտ ուսումնասիրությունից: Յուրաքանչյուր հայեցակետ հիմնավորվում է՝ քննության նյութ դարձնելով տարբեր տեսակետները՝ կապված Արցախի բանահյուսության հավաքման, գրառման ու տարածման շնորհակալ գործի հետ:

Ժողովածուում ընդգրկված են 1992-2014թթ. ընթացքում հողինակի հավաքած բանահյուսական նյութերը՝ ըստ նրանց ժանրային նկարագրի և առանձնահատկությունների: Երեք բաժիններում ամփոփված են վիպական, քնարական և ասույթաբանական բանահյուսության բազմաթիվ նմուշներ: Աշխատանքն ունի կառուցվածքային հետաքրքիր և կանոնիկ ձևավորում՝ նյութերի թվի, քանակի, բնագրային համարների, վերնագրերի, բանասացների անուն ազգանունների և այլ մանրամասնությունների և արժեքավոր աղբյուրների բնութագրումով ու ներկայացմամբ:

Ակնհայտ է գրքի գիտական ուղղվածությունը, մանավանդ, որ այն ոչ միայն Արցախի բանահյուսության հավաքման ու գրառման պատմությունն է, այլև նյութերի բանագիտական վերլուծությունն ու Ղարաբաղի բարբառի հնչունաբառաքերականական օրինաչափությունների բացահայտումը, ինչին, թերևս, բանագիտության մեջ քիչ է ուշադրություն դարձվել:

Ա. Սարգսյանը, կարևորելով Արցախի բանահյուսության հավաքման գործընթացում իրենց լուսնային ներդրած բանահավաքների ստեղծած արժեքները (Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյան, Բ. Ղազիյան, Ա. Ղազիյան, Մ. Առաքելյան, Մ. Մխիթարյան, Մ. Օհանջանյան, Լ. Հարությունյան, Ռ. Ղահրամանյան), իրավացիորեն նշում է այն հանգամանքը, որ հաճախ են անտեսվել Ղարաբաղի բարբառի կամ կոնկրետ խոսվածքների յուրահատկությունները, շատ հաճախ նկատելի են բարբառային օրինաչափությունների աղավաղումներ:

Բոլոր բանահավաքներն էլ հիմնականում <<առաջնորդվել են բանահյուսական ժառանգությունը ընթերցող լայն շրջաններին հասու դարձնելու սկզբունքով>>:

Գիտականորեն հիմնավորելով իր դիտարկումները, Ա. Սարգսյանը գրքի առաջաբանում պարզաբանում է աղավաղումները ծնող պատճառները: Ողջունելի է գրառված նյութերում բարբառային տառադարձության պահպանումը, ինչը հնարավորություն է տալիս տվյալ ժանրը պատկերացնել տեղի և խոսվածքի հստակ համապատկերում:

Առաջնորդվելով այն սկզբունքով, որ յուրաքանչյուր բանահյուսություն իր ժողովրդի դիմագիծն է, հայրենիքը, միջավայրը, բնավորությունը, կենցաղը, և վերջապես՝ ազգային ոգին, Ա. Սարգսյանը բավականին շնորհակալ գործ է կատարել՝ ներկայացնելով երբեմն նույն բնակավայրի տարբեր բանասացների, անգամ նույն բանասացի հաղորդած տարբեր նյութերում նկատված արտասանական զուգաձևությունները: Բացատրությունները հենվում են ոչ թե կռահումների կամ մոտավոր եզրահանգումների, այլ կոնկրետ նյութի գիտական ուսումնասիրության, քննության և համապատասխան դատողությունների վրա: Բանահյուսական ժանրերի դասդասումը տրված է պատմականորեն զարգացման համապատկերում՝ շեշտադրելով դրանց թե ճանաչողական, թե գեղարվեստական արժեքը: Գիրքը ազգագրական, բանահյուսական բազմաթիվ նյութեր է պարունակում հայրենի բնաշխարհի, Արցախի բնակավայրերի, ժողովրդի մեջ արմատացած սովորույթների, հավատալիքների, պաշտամունքի զանազան առարկաների ու երևույթների հետ կապված:

Գիրքը անվերապահորեն կարելի է համարել նաև Արցախի բարբառի համակողմանի վերլուծություն՝ լեզվական տարրերի, տարբեր շերտերի մանրակրկիտ ուսումնասիրությամբ:

Բանասիրությամբ զբաղվողների համար ուղղակի սեղանի գիրք է <<Արցախի բանահյուսությունը>>՝ նոր նյութերով համալրված, մնայուն արժեք ունեցող աշխատություն, որը և վկայում է հեղինակի կողմից ժողովրդական բանահյուսության հասարակական դերի ու գիտական արժեքի գիտակցումը:

Երիցս ճշմարիտ էին հին հույները, երբ Ապոլլոնի տաճարի ճակատին գրել են <<Ծանիր զ քեզ>> արտահայտությունը: Յուրաքանչյուր արցախցի ինքն իրեն ավելի լավ ճանաչելու համար պետք է ուսումնասիրի իր ժողովրդի բառ ու բանը, որովհետև մշակույթը սկսվում է ազգային բանավեժանից, իսկ ազգային ոգին ազգային երկերում է ընդգծվում: Բոլոր ժամանակներում էլ բանահյուսության հավաքման ու ուսումնասիրության խնդիրները միաձուլվել են ժողովրդի ինքնաճանաչման և նրա զարգացման պատմական ուղու կարևորագույն խնդիրների հետ:

Աշխատությունը Արցախի բանահյուսության հրաշք զանձարանի մասին է և ամբողջական պատկերացում է տալիս բանագիտության անցած պատմական ուղու, նշանավոր բանահավաքների վաստակի, բանահյուսական ժանրերի ծագման, զարգացման, գիտական անուրանալի արժեքի մասին:

Մի շարք առումներով արժեքավոր այս գիրքը Ա. Սարգսյանի արցախասիրության և անմնացորդ նվիրվածության առհավատյան է, հմուտ բանասեր-բանագետի տարիների տքնանքի արդյունքը, որը նորովի կարծևորի Արցախի բանահյուսության ճանաչողական-դաստիարակչական բնույթը:

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Ա. Աթայան, հայ գրականության և լրագրության ամբիոնի պրոֆեսոր, Բ.Գ.Թ.

Հոդվածը տպագրության է նրաշխարհում խմբագրական կոլեգիայի անդամ, Բ.Գ.Թ., պրոֆեսոր Ս.Խանյանը: